

Dođa FLORA

Dr. Öđr. Üyesi Deniz CANLI

Bingöl Üniversitesi, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Meslek Yüksekokulu

Anadolu'nun Kültürel Deđeri

GEVEN

Bey pazarı geveni (*Astragalus beypazaricus*)

Bilim ve Teknik Şubat 2026

Gürsögüt geveni
Astragalus yildirimlii
(Beypazarı, Ankara)

Anadolu'da "Geven" adıyla bilinen *Astragalus*, dünya genelinde en geniş yayılış gösteren ve yaklaşık 3.500 türle en fazla çeşitliliğe sahip olan çiçekli bitkilerden biridir. Kurak ve yarı kurak habitatlara uyum sağlama becerisi yüksek olan gevenin ülkemizde ise yaklaşık 480 türü bulunur. Bunların %51'i endemiktir yani yalnızca ülkemizde yetişir.

Baklagiller familyasının bir üyesi olan geven, tek yıllık otsu veya çok yıllık yarı çalı ve yastık formunda gelişebilen bir bitkidir. Genellikle küçük yapraklı ve dikenli gövde yapısıyla tanınır. Uzaktan bakıldığında çok dikkat çekmeyen bir bozkır bitkisi gibi görünse de hem botanik bilimi hem de ekolojik açıdan son derece önemli bir grubu temsil eder. Özellikle yüksek rakımlı, yarı kurak habitatlarda yetişen, sık ve birbirinin içine geçmiş sürgünlerden oluşan yastık formu sayesinde soğuğa, rüzgâra ve su kaybına son derece dayanıklıdır. Toprakla arasında oluşan özel mikroklima alanı birçok böcek çeşidi için sığınak işlevi görür. Bu sayede biyoçeşitliliğin korunmasına yardımcı olur. Yüksek rakım, şiddetli rüzgâr, düşük sıcaklık, kuraklık gibi zorlayıcı koşullara uyum sağlama becerisinin temel nedeni güçlü kök sistemi ile toprağa sınıksız tutunmasıdır. Toprağın oldukça derinlerine inebilen kök sistemi aynı zamanda toprağın erozyona karşı korunmasına katkı sağlar.

Bazı geven türlerinin gövdesinden elde edilen kitre zamkı eczacılık ile boya, dokuma ve kâğıt sanayiinde kullanılır. İçeriğinde bulunan polisakkaritler ve saponinler sayesinde karaciğer koruyucu, bağıışıklık sistemini uyarıcı ve antiviral etkilere sahip olan geven farmakolojik açıdan önem taşır. Kitre ise özellikle ebru sanatında suyun kıvamlandırılması için kullanılan temel malzemedir. Ayrıca kitrenin macun kıvamına getirilip şekil verilmesiyle üretilen kitre bebekler de doğadan elde edilen bir maddenin sanatsal bir forma dönüştürülmesi ve Anadolu kültürünü yansıması bakımından çarpıcı bir örnektir.

Ülkemizde yetişen bazı geven türleri arılar için önemli bir nektar kaynağıdır. Özellikle Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu bölgelerinde kendine has tadı ve aroması ile oldukça sevilen monofloral geven balı (nektarı büyük oranda gevenden elde edilen bal) üretimi yapılır. Ağrı, Elâziğ ve Niğde illerinde üretimi yapılan geven balı coğrafi işaret tescili almıştır. Ayrıca yayla ballarının da en önemli kaynaklarından biri yine geven bitkisidir.

Sonuç olarak geven bitkisi tür çeşitliliğinin fazla olması, ekosistem açısından faydaları ve çok farklı alanlarda kullanılma potansiyeli ile doğanın gösterişsiz ama vazgeçilmez unsurlarından biridir. Anadolu'nun kıraç topraklarında doğal dengenin korunmasına katkı sağlarken geleneksel kullanım alanlarıyla yalnızca bir bitki türü olmanın ötesinde kültürel bir değere dönüşmüştür. ■

Kaynaklar

- Avcı, M., Denek, N., & Kaplan, O. Nutritive values of *Astragalus* (*Astragalus gummifera*) in natural plant flora of Celikhan. *Harran University Journal of the Faculty of Veterinary Medicine*, 1(1), 44-46, 2012.
- Colak, S., Comlekcioglu, N., Aygan, A., Kocabas, Y. Z., & Comlekcioglu, U. Phytochemical properties and bioactive potential of various *Astragalus* spp. from Turkey. *Food Bioscience*, 64, 105901, 2025.
- Diñçman, G. E., Aytac, Z., & Çalış, İ. Turkish *Astragalus* species: Botanical aspects, secondary metabolites, and biotransformation. *Planta Medica*, 91(01/02), 40-61, 2025.
- Rios, J. L., & Waterman, P. G. A review of the pharmacology and toxicology of *Astragalus*. *Phytotherapy Research: An International Journal Devoted to Medical and Scientific Research on Plants and Plant Products*, 11(6), 411-418, 1997.